

групу:

– *московська зозуля* (вислів О. Ляшка, який дозволяє зрозуміти ставлення політика до свого політичного опонента, а також дає можливість кожному учаснику процесу комунікації захоплюватися чи обурюватися таким ярликом);

– *печерні націоналісти* (вислів, який активно функціонує в мовленні народного депутата України О. Вілкула на засудження тих, хто бореться за підняття престижу української мови в нашій державі. З одного боку ця лаконічна фразема кодує вичерпну позицію автора дискурсу щодо мовної проблеми, а з іншого, – моделює різні аспекти ставлення пересічних громадян до цього політика).

Крім сказаного, звертаємо увагу на той аспект, що фразеологічна семантика є важливим чинником переоцінки політичних цінностей, до якої в процесі мислення приходять як політики й політологи, так і пересічні громадяни.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Фразеологія сучасної української літературної мови виступає одним із важливих засобів сприйняття людиною навколишнього світу, а також способом виявлення специфіки мислення особистості. Однак ця проблема ще не має свого повного й усебічного наукового вивчення. Тому в перспективі дослідження – здійснити структурно-семантичний аналіз фразеологізованих одиниць суспільно-політичного дискурсу.

Література

1. Белова А. Д. Мовні картини світу: принципи утворення та складові. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*: збірник наукових статей. Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 2001. Вип. 7. С. 26–30.

2. Павлюк О. О. Концепт «жадібність» у французькій та українській мовних картинах світу. *Мова і культура*. 2003. Вип. 5. Т. III. Ч. 2. С. 104–108.

3. Чижевський Д. І. Історія української літератури (від початку доби до реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. 480 с.

Решетняк О.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету
УДК 811.161.2'373.23:26-23

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІЙНИХ СИМВОЛЕМ З ОНІМНИМ КОМПОНЕНТОМ ЯК ВЕРБАЛІЗАТОРІВ КОНЦЕПТУ ГРІХ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Статтю присвячено дослідженню питання функціонування біблійних символів з онімним компонентом як вербалізаторів концепту гріх в українській лінгвокультурі. У науковій розвідці окреслено межі поняттєвого поля зазначеного концепту; виокремлено асоціативно-образну парадигму старозаповітних і новозаповітних символів з антропонімним і топонімним компонентами як вербалізаторів цього концепту; проаналізовано співвідношення між символом-бібліонімом і концептом гріх в українській лінгвокультурології.

Ключові слова: Біблія, концепт, символа, вербалізатор, антропонім і топонім з онімним компонентом, гріх.

Решетняк Е.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

К ВОПРОСУ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БИБЛЕЙСКИХ СИМВОЛЕМ С ОНИМНЫМ КОМПОНЕНТОМ КАК ВЕРБАЛИЗАТОРОВ КОНЦЕПТА ГРЕХ В УКРАИНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Статья посвящена исследованию вопроса функционирования библейских символов с онимным компонентом как вербализаторов концепта грех в украинской лингвокультуре. В исследовании очерчены границы понятийного поля указанного концепта; выделена ассоциативно-образная парадигма ветхозаветных и новозаветных символов с антропонимным и топонимным компонентами как вербализаторов этого концепта; проанализовано соотношение между символом-библионимом и концептом грех в украинской лингвокультурологии.

Ключевые слова: Библия, концепт, символема, вербализатор, антропоним и топоним с онимным компонентом, грех.

Reshetniak O.

– Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Ukrainian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

THE QUESTION OF FUNCTIONING OF BIBLICAL SYMBOLEMES WITH ONYM COMPONENT AS THE VERBALIZERS OF THE CONCEPT OF SIN IN UKRAINIAN LINGVOCULTURE

The article is devoted to the study of functioning of biblical symbolemes with onym component as the verbalizers of the concept of sin in Ukrainian linguoculture. The author outlines the boundaries of the conceptual field of this concept; the associative-image paradigm of the Old Testament and New Testament symbolemes with anthroponym and toponym components as the verbalizers of this concept is defined; the correlation between the symbol-biblionym and the concept of sin in Ukrainian linguoculturology is also analyzed.

Keywords: Bible, concept, symboleme, verbalizer, anthroponym and toponym with onym component, sin.

Постановка проблеми. У періоди соціально-політичної нестабільності, принципового руйнування основних критеріїв суспільної свідомості біблійним персоналіям завдяки їхній універсальності притаманне чітке морально-етичне спрямування, оскільки вони маніфестують архетипні поняття добра і зла.

Прецедентні біблійні імена є домінантами накопичення та трансляції духовних цінностей, бо інформацію про символічне значення слова не завжди фіксують лексикографічні джерела, тому часто її можна виявити лише на підставі фонових знань носіїв культури. Біблійні символами з онимним компонентом імплікують емоційно-оцінні аспекти буття, оперування такими прецедентами вможливорює декодування, об'єктивування, матеріалізацію того чи того

старозаповітного або новозаповітного феномену. На думку Дж. Лакоффа та М. Джонсона, концептуальною метафоризацією є спосіб фіксування в мові знань про світ, підвалинами якого є принципи наочності позначення складних і неспостережувальних явищ за аналогією до фізичних і спостережувальних [1, с. 211]. Його особливістю є реїфікація непередметних сутностей: психологічних, ментальних, соціальних; їх концептуалізація: спосіб опису за образом і схожістю (сприймання) предметного світу. Унаслідок дії такого потужного семантичного механізму в мові виникають додаткові, переносні, метафоричні й метонімічні значення, формується ідіоматична площина. За таких умов реалії довкілля усвідомлюються, аксіологізуються, символізуються, а внутрішній світ індивіда параметризується й об'єктивується. Для реалізації у вербальних образах і символах імена-концепти конденсують підсвідомі архетипні знання, уможливають інтерпретацію духовно-культурних, психолінгвістичних, лінгвокультурологічних асоціацій та оцінювання, що й спричинило їх залучення до концептосфери й семіосфери.

Вербалізатори, тобто маркери, лінгвокультурних концептів неодноразово були предметом досліджень. Однак окремої наукової розвідки, присвяченої аналізу особливостей антропонімів як вербалізаторів концепту, у сучасному вітчизняному мовознавстві немає. Саме тому **мета** дослідження полягає в тому, щоб заналізувати деякі аспекти функціонування біблійних символем з антропонімним і топонімним компонентами як вербалізаторів концепту *grīx* в українській лінгвокультурі. Мета передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) окреслити межі поняттєвого поля зазначеного концепту;
- 2) виокремити асоціативно-образну парадигму старозаповітних і новозаповітних символем з антропонімним і топонімним компонентами як вербалізаторів цього концепту;
- 3) заналізувати співвідношення між символемою-бібліонімом і концептом *grīx* в українській лінгвокультурології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Антропонімний чи топонімний компонент є образним корелятом і мотивує ядерні семи *grīx* / *праведність*, а емотивно-асоціативна облігаторність її увиразнює, інтенсифікує. Бібліоніми становлять ядро внутрішньої форми усталеного вислову, орієнтуючи на притаманні референту риси мовної ситуації. У бібліонімах домінує норма християнської моралі, елементи якої маркують національно-культурну інформацію. Ці норми оприявлюють соціально схвалені інваріанти людської поведінки. Глибоко засвоєні, узагальнені етнічною свідомістю, вони набувають емоційно-оцінного забарвлення в категоріях *grīx* / *праведність*. Така опозиція є типовою метафоричною абстракцією. Концепти *grīx* / *праведність* можуть вербалізуватися незвичними, а тому непомітними метафорами чи описово [2, с. 57].

Гріх як вияв зла у Святому Писанні є одним із значущих концептів духовної культури і світосприймання українського етносу, його

психології, етично-моральних принципів, релігійних знань. Лексема *grēxъ (не має індоєвропейських аналогів) сформувалася в спільнослов'янській мові з первинним значенням спільної ідеї невідповідності нормі. В. Карасик зазначає: «Етимологічні дослідження засвідчують, що семантична структура номена гріх містила денотативні семи дія, порушення та конотативну оцінку семи погано. Семантичний потенціал такої номінації посприяв і розвитку релігійно-етичної семантики «проти законів релігії», пізніше став одним із провідних концептів і понять християнства» [3, с. 294].

За лексико-семантичною кваліфікацією, *гріх* – це «1. рел. Порушення релігійно-моральних догм, настанов і т. ін. 2. Поганий, непорядний вчинок, якийсь недолік, помилка, недогляд. 3. Непорядно, недобре, недозволено». Відтак, *гріховний* – «Який порушує релігійно-моральні догми, настанови і т.ін. Який веде до гріха; схильний до гріхів. *Гріхопадіння*. 1. За біблійним переказом – порушення першими людьми, Адамом і Євою, завітів, даних їм Богом. 2. ірон. Порушення громадських норм моралі, поведінки» [4, с. 171]. Отже, в українськомовному вимірі номінація *гріх* має кілька значень (порушення законів релігії, насамперед Заповітів Бога; порушення суспільно-моральних норм; поганий вчинок; помилка) і позначає дію індивіда, стан, спричинений цією дією.

За філософським аспектом *гріх* (із грецької *amartia* – помилка, промах) – 1. Вчинок проти волі, заповідей і замислів Божих, а також думки і слова, що призводять до таких вчинків. 2. Гріх виявляється у прагненні людини бути самодостатньою, незалежною від Творця, у запереченні Його благості й любові, у небажанні покладати основні життєві надії на Бога [5]. У профанному розумінні *гріх* інтерпретують як невідповідність дій індивіда стандартам поведінки, порушення ним табу, законів чи моральних кодексів. Філософський дискурс категоризує окреслене поняття як порушення Божих заповідей, трансформацію моральних цінностей, відмову від Господньої благодаті й любові, невідповідність норм поведінки в соціумі, тобто синтезує релігійний і світський аспекти.

За біблійними уявленнями, *гріх* – це порушення заповідей і закону Божого. «Грѣхъ (преступление закона). Грѣхъ есть беззаконіѣ. Онъ перешель къ чловѣку отъ діавола, прельстившаго Адама и Еву и склонившаго ихъ преступить заповѣдь Божию. От грѣха Адамова произошли проклятіе и смерть» [6, с. 177].

У Святому Письмі поняття гріховності (неправедності) категоризовано як беззаконня (1 Ів. 3:4) і конкретизовано в низці номінацій: «*лихі думки, розпуста, крадіж, душогубство, перелюби, безстидство, завидющее око, богозневага, гордощі, безум*» (Мр. 7: 21–22), «*неправда, зажерливість, заздрість, убивство, суперечка*» (Рим. 1: 29), тому «... *ні розпусники, ні ідоляни, ні перелюбники, ні блудодійники, ні мужоложники, ні злодії, ні користолюбці, ні п'яниці, ні злоріки, ні хижаки – Царства Божого не впадкують!..*» (1 Кор. 6: 9–11). Отже, до

поняттєвого поля концепту *grix* залучено такі поняття: порушення Божого закону, ідолопоклоніння, ворожба, богозневага, богохульство, гордіня, убивство, жадоба, пристрасть, заздрість, гнів, підступ, здирство тощо.

У структурі біблійного концепту *grix* функціонують лексеми (гріховний, грішити, неправедний), символами-асоціати, які разом формують єдиний простір, наближаючи концепт до вищого рівня абстракції. Мовні вербалізатори (як експліцитні, так й імпліцитні) категорії *grix* водночас є маркерами негативного оцінювання носіїв цієї ознаки, які репрезентують негативний модус. Такий концепт апелює до фонових знань адресата, залучаючи до своєї конфігурації прецедентні оніми, а саме: Адам, Єва, Каїн, Німрод, Хам, Валтасар, Понтій Пілат, Ірод, Іуда, Гог; Ваал, Мамон, Молох тощо; Содом, Вавилон, Магог тощо.

Отже, окреслені символами з антропонімним (відантропонімним) і топонімним (відтопонімним) компонентами як вербалізатори біблійного концепту *grix* залучено до фразеологічної площини здебільшого із сформованим у біблійному дискурсі власним символічним значенням. Тотожність символіки фразеологічних знаків та знаків символічної системи зумовлена їхніми спільними витокami.

Попри часткову деактуалізацію складників фразеологізованих сполук (*Валтасарів бенкет, послати від Понтія до Пілата, хамові виродки (діти), вавилонська блудниця, Гог і Магог, як Німрод, дужий мисливець перед Господнім лицем*), біблійні символами не втрачають свого значення, окрім трьох останніх. Образно-виражальний потенціал символами *вавилонська блудниця* розвинувся завдяки актуалізації усталених та нашарованих нових асоціативних зв'язків. Носієві української мови без достатніх фонових знань не зрозуміле значення сполуки *вавилонська блудниця*, де семантика другого компонента є домінантною, що й спричинило трансформацію всієї сталої одиниці. Таку образність досить часто інтерпретують буквально й застосовують відповідно до жінки легкої поведінки, чия порочність набула надзвичайних «історичних масштабів».

В Апокаліпсисі антропонімами Гог і Магог символічно марковані антихристові сили, які повстануть проти Господа і Його воїнства в останні часи перед Божим Судом (Об. 20: 7-8). У Старому Заповіті (Єз. 38: 1–6, 39) Гог – цар країни Магог, який, за пророцтвом, повинен розв'язати війну з Ізраїлем, проте за вироком Божого Суду його разом з військом буде знищено. Наявні морфологічні варіанти (*Гог і Магог, Гога і Магога, Гог-Магог*) засвідчують значний рівень асиміляції. Біблійний прототип – назва язичницьких народів чи ім'я жорстокого царя із Книги Єзекіїля (важко визначити, за яким саме контекстом сформовані фонові знання) – уможлиблює констатацію розширеної семантики. За профанним аспектом, *гог і магог* є в кожній людині, і саме це спричиняє гріховні вчинки і відвертає її від праведності, проте особистість здатна протистояти самій собі та перемогти в цій важкій боротьбі, тобто вбити в собі *гога й магога*.

Актуалізований семантичний потенціал фразеологізованої

символеми з антропонімом Німрод апелює до образності, біблійний прототип знаний в українськомовній практиці з такими ознаками: велетень, сильна людина, непересічна, а тому, напевно, і дужий мисливець, тобто позитивні конотації домінують, натомість негативні не актуалізовано. Не кожен сучасний мовець оперує фоновими знаннями щодо символічної образності такого референта (ідолопоклоніння, фундатор Вавилонського центру світового жрецтва, богозневага тощо). У разі залучення символеми до ідіоматичної площини важливим є визначення сутності мовного матеріалу як підстави для фразеологізації. Дериґаційною семантичною базою є власне те, що цей вислів ще до появи Біблії був знаний як іудейське прислів'я, це й зумовило матеріалізацію саме такого мотивувального значення.

Висновки. Аналіз парадигми бібліонімів як вербалізаторів концепту *grіx* має ґрунтуватися на виявленні його відношень з іншими компонентами тексту, з огляду на те, що в поняттєвому вимірі концепти містять часто різноаспектні константи, зокрема такі морально-етичних категорії, як добро, зло, віра, невіра, праведність, гріх, життя, смерть тощо. Дослідження цих вербалізаторів концептів безсумнівно є перспективним.

Література

1. Lakoff G., M. Johnson *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. N.Y.: Basic books, 1999. 624 p.
2. Вильгельм фон Гумбольдт *Избранные труды по языкознанию* / [пер. с нем. А. А. Алексеева, В. В. Бибиха, О. А. Гулыга и др.]. Москва: Прогресс, 1984. 400 с.
3. Карасик В. И. *Языковой круг: Личность, концепты, дискурс*. Москва: Гнозис, 2004. 390 с.
4. *Словник української мови: в 11 тт.* / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1971. Т. II, 550 с.
5. *Новейший философский словарь*. URL: <http://enc-dic.com/philosophy>
6. *Библейская энциклопедия*. Репринтное издание. Москва: Терра, 1990. 902 с.
7. *Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту* / переклад проф. Івана Огієнка. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2002. 1375 с.